

ЛАЗАРОВ Рената

ИСКЛУЧЕНИ РИЗИЦИ КАЈ ОСИГУРУВАЊЕТО СПОРЕД МАКЕДОНСКОТО ПРАВО

Краток извадок

Предмет на проучување во овој труд претставуваат „*ризиците во осигурувањето што законодавецот ги класифицира како исклучени ризици,*“ во смисла на важечкото позитивно право, како и ризиците кои согласно воспоставената практика во нашата држава, се водат како „исклучени ризици во осигурувањето.“ Фокусот на материјата во овој труд е на „исклучените ризици,“ чие остварување го ослободува осигурувачот од обврската за исплата на осигурената сума. Ослободувањето од обврската по основ на издадената осигурителна полиса, во смисла на важечката правна рамка, е предвидено во точно одредени т.е. „исклучителни ситуации“, кои се класифицираат како „исклучени ризици“ или како „ограничувања на осигурените ризици.“ Токму овие исклучителни ситуации и нивниот правен режим, е предмет на истражувањето во овој труд. Фокусот на истражувањето во трудот, е ставен на општите концепти на исклучените ризици кај осигурувањето на лица, според македонското право и воспоставената практика на учесниците во осигурувањето.

Во рамки на трудот, најпрво се елаборирани основните поими на осигурувањето согласно нивната законска формулација, со акцент на поимите и концептите што се од клучно значење за проучување на поимот на осигурувањето, и тоа: осигурувач, осигуреник, сума на осигурување, премија на плаќање, полиса, листа на покритие итн. Сето ова во рамки на трудот е елаборирано во функција на поблиско определување на концептот на „*исклучените ризици кај осигурувањето*“, а со единствена цел и тоа потемелно и посимплифицирано студирање на ова материја.

Суштински предизвик да се истражува на ова поле, беше и практичната димензија на истражувањето, со фокус на конкретни примери од практиката преку кои што во основа се рефлектираат решенијата на општите и посебни услови на осигурителните компании (акционерските трговски друштва). Со оглед на

значењето на општите и посебните услови, а во контекст на исклучените ризици на осигурувањето, акцентот во трудот покрај теоретските аспекти, е ставен и на практичната димензија на истражувањето.

Клучни зборови: *осигурувач, осигуреник, анализа, истражување, општи услови, посебни услови.*

Abstract

The main subject in this paper is *"the insurance risks that the law classifies as exempted risks"*, which is in a correlation of the applicable positive law in our country, where the legislator releases the insurer from the obligation to pay the insured amount. The exemption from the obligation on the basis of the issued insurance policy, in the sense of the current legal framework, is foreseen in exactly determined i.e. exceptional situations, which are classified as "exempted risks" or as "restrictions on the insured risks". These exceptional situations and their legal regime are the subject of research in this paper. The main focus is given on the general concepts of the *exempted risks in the insurance*, according to the Macedonian law and practice.

First are elaborated the basic concepts of the insurance in accordance with their legal formulation, with an emphasis on the terms and concepts that are crucial for studying the notion of insurance, such as: an insurer, an insured, an insurance amount, a premium payment, a policy, a cover sheet etc. All of these terms in this paper are elaborated for the purpose of making a close definition to the *"exempted insurance risks"*, and for a fundamental research on this subject.

The practical dimension of the research, focusing on the examples from the practice - in which the general and special conditions of the insurance companies are reflected, was the main challenge to elaborate this field. Considering the importance of the general and special conditions, besides the theoretical aspects, the main point is given on the practical aspects, too.

Keywords: *an insured, an insurer, an analysis, a research, general conditions, special conditions;*

Вовед

Предмет на истражување во овој труд се „исклучените ризици,“ како посебен концепт во осигурувањето, што припаѓа на оној дел што спаѓа во категоријата на „осигурување на лица“. Во најопшта смисла, „исклучените ризици кај осигурувањето,“ се предмет на анализа во бројни теоретски истражувања, практични примери од судската практика и се дел од скоро секое законодавство во континенталниот и англосаксонскиот систем на правото. Поинаку кажано, „исклучените ризици“ кај осигурувањето не се непозната категорија во кој било компаративен правен систем. Ако се земе предвид фактот дека осигурувањето *per se* се рефлектира економски ефекти, повеќе од јасно е дека предмет на интерес на ова прашање е и во академските кругови на економистите, а во практична смисла ја наметнува потребата од истражување на повеќе аспекти на тематиката.

На полето на осигурувањето на имот, законодавецот исто така предвидува, а практиката прифаќа, случаи на „ограничување на осигурените ризици“ како посебна категорија, чие настанување ја исклучува одговорноста за штета на осигурениот предмет. Оваа законска категорија ќе биде предмет на анализа во функција на главната тема што се однесува на „исклучените ризици кај осигурувањето на лица“, и тоа исклучиво за потребите на крајната цел на овој труд.

Проблематиката на „исклучените ризици“ кај осигурувањето, ќе биде предмет на дискусија од аспект на важечката правната рамка, и од аспект на воспоставената практиката. Последната ќе биде предмет на анализа преку општите и посебните услови на осигурувањето, како стожерен сегмент во процесот на склучувањето на договорите за осигурување, па и на „исклучените ризици“ како посебен сегмент.¹

На полето на важечкото позитивно право, покрај општите и посебните услови на осигурувањето, фокусот на студирањето на оваа тематика ќе биде на решенијата предвидени во Законот за облигационите односи („Службен весник на

¹ Ако се земе предвид фактот дека станува збор за адхезиони договори, повеќе од јасно е од каде произлегува значењето на „општите“ и „посебните“ услови на осигурителните компании на полето на проучувањето на осигурувањето, па и на осигурувањето на лица. Во насока на ова, покрај судската практика, голем беше предизвикот да се анализира ова прашање и од перспектива на полисите купени по концептот на склучување на „типски“ (атхезионен).

Република Македонија“ бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009, 161/2009 и 123/2013, во понатамошниот текст ЗОО), каде се уредени и „исклучените ризици,“ и Закон за супервизија на осигурување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 27/2002, 98/2002, 79/2007, 88/2008, 67/2010, 44/2011, 112/2011, 188/2013, 30/2014, 43/2014, 112/2014, 153/2015, 192/2015 и 23/2016, во понатамошниот текст ЗСО).²

Исклучените ризици кај осигурувањето на лица, во ЗОО се уредени во рамки на пет (5) законски решенија, односно од член 1005 до член 1009, содржани во посебен отсек на глава триесет (30) од ЗОО. Сепак, темелното проучување на оваа проблематика, ја наметнува и потребата од анализа на општите и посебните услови на „друштвата за ризици“, кои вклучуваат повеќе или помалку ризици чие остварување не повлекува нивна одговорност за надоместување на штетата, т.е., обештетување на клиентот. Услови под кои работат друштвата на ризици (осигурувачите) имаат атхезиона природа, затоа што договарамот на осигурување т.е. осигуреникот влегува во договорен однос без претходно воден преговарачки процес за содржината на идниот договор.

ЗОО во делот што се однесува на „ограничување на осигурените ризици,“ предвидува дека страните можат со договорот да предвидат поинаква ситуација од таа што е предвидена во членовите 986 и 987 од ЗОО, каде што е предвидено исклучување на одговорност на осигурувачот за штета која што потекнува од недостатоците на предметот, и штета што е последица на воени операции или бунтови. ЗОО, покрај можноста за договорно исклучување на конкретни ризици од листата на покритие, предвидува „исклучени ризици“ што *ipso facto* го ослободува осигурувачот од обврската за исплата на договорената, т.е. осигурената сума. Во насока на ова се „исклучените ризици“: *самоубиство на осигуреникот, намерно убиство на осигуреникот, намерно причинување на несреќен случај, воени операции*. Законодавецот сепак го обврзува осигурувачот да му исплати математичката резерва од договорот. Доколку осигуреникот намерно се убие, не

² Овој законски пропис ќе биде предмет на анализа само во делот на одредени општи концепти кај осигурувањето, и тоа во функција на определувањето на одредени поими. Во ова насока, „математичка резерва“, „еквилизациона резерва“ итн. Фокусот ќе биде на одредбите содржани во ЗОО, каде што единствено се уредени „исклучените ризици“ како основ за исклучување на обврската за исплата на осигурената сума на осигуреникот.

се исплаќа математичка резерва, туку тригодишни премии, доколку дотогаш биле уплатени.³ Вакви обврски кои му се наметнуваат на осигурувачот, не се среќаваат во случај на намерно причинување на несреќен случај, во кој случај, тој е целосно ослободен од обврската. Во суштина, преку овие два концепти на исклучување на одговорноста, на полето на „имотното осигурување“, и „осигурувањето на лица“, ЗОО го става осигурувачот во реална позицијата, компатибилна на потребите на практиката, т.е., на реалните прилики од секојдневниот живот, и деловниот свет.

Методологија на научно истражувачката работа

Методолошката рамка на истражувањето спроведено во рамки на овој труд, е поставена согласно предметот и целта на истражувањето. Во овој труд, користени се повеќе методи на научно-истражувачката работа, употребени соодветно на потребите на материјата што се предмет на анализа во секоја поединечна глава. Доминантен метод на анализа што се користи во трудот е аналитичко-дескриптивниот метод. Со помош на овој метод, спроведена е анализа на повеќето законски решенија, теоретски становишта и школи, што се однесуваат на осигурувањето на лица, т.е. „исклучените ризици кај осигурувањето на лица“. Аналитичкиот дел се однесува на анализата на постојните решенија, и тоа од една страна преку дескрипција на истите од друга страна преку нивно проучување и доведување во врска со практичната димензија на материјата.

Во интерес на спроведувањето на темелна анализа на оваа материја, употребен е и споредбено-правниот метод на анализа. Преку компаративниот метод утврдени се повеќе споредбено правни решенија, и утврдени се позициите на повеќе одделни правни системи во поглед на оваа тематика.

³ Според чл. 84 од ЗСО, математичката резерва се издвојува во висина на сегашната вредност на проценетите идни обврски на друштвото за осигурување кои произлегуваат од договорите за осигурување, намалени за сегашната вредност на идните премии кои треба да се платат врз основа на тие договори. Математичката резерва се пресметува со користење на соодветни актуарски проценки, притоа земајќи ги предвид сите идни обврски на друштвото за осигурување кои произлегуваат од поединечните договори за осигурување, вклучувајќи го и следново: 1) гарантирани плаќања на кои осигурениците имаат право; 2) бонуси на кои осигуреникот има право, поединечно или заедно со други осигуреници без оглед на видот на тие бонуси; 3) сите права кои осигуреникот може да ги избере врз основа на договорите за осигурување и 4) трошоци, вклучувајќи провизии.

Во одредени аспекти на истражувањето, употребени се методот на индукција и дедукција, анкета и интервју. Последниве два се однесуваат повеќе на истражувањето на практичната димензија на темата, а првите повеќе на теоретските анализи и заклучоци. Она што важи за секој поединечен случај на една појава, важи за целата појава. Со употреба на потполната индукција како метод, анализирани се поединечните случаи и решенија, па по основ на истите донесени се генерални заклучоци кои го опфаќаат прашањето во еден поширок контекст.

Во делот што се однесува на анализата на општите и посебните услови на осигурувањето на лица, особено во делот на перцепцијата и ставовите на потрошувачите во поглед на овие услови и политиката на осигурувањето на осигурителните компании, користен е методот на анкета. Анкетата е употребена како прашалник за да се осознае јавното мислење во врска со ова проблематика. На база на наведената методолошка рамка, во трудот се изведени заклучоците кои произлегуваат од целокупното истражување.

Почетоците на осигурувањето и историски приказ на законската рамка на осигурувањето во Република Македонија

Корените на осигурувањето се среќаваат во деловната практика (*lex mercatoria*).⁴ Почетоците на осигурувањето произлегуваат од потребите на стопанството, а неговото развивање произлегува од растот и развојот на производните сили, експанзијата на феноменот на глобализацијата, либерализацијата на пазарот на стоки и услуги, слободата на основање на компаниите во рамки на ЕУ итн. Овие реални настани и појави ја наметнаа и потребата од законска интервенција и усвојување на посебни правни норми поради уредување на односите од осигурување (*договорот за осигурување*). Во Република Хрватска, на пример, постојат одделни закони за осигурување на имот и лица и поморско осигурување, што подразбира дека не постои еден единствен закон во кој се вметнати сите решенија кои се однесуваат на осигурувањето.

⁴Види: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/commercial-law/the-theory-of-the-lex-mercatoria-commercial-law-essay.php>, [пристапено на 15 Јуни, 2017].

Историски анализирано, од перспектива на законските решенија, порано постоеја: Закон за осигурување од 1997 и Закон за осигурување на имоти и лица од 1993 година, кои денес денес се вон сила. Суштинските решенија за осигурувањето во денешна перспектива се во ЗОО. Освен ЗОО, одредби за осигурувањето содржат и други законски прописи кои имаат свои посебни специфики и предмет на уредување. Во оваа насока, ЗСО, и Законот за облигационо - правни и стварно - правни односи во воздушниот сообраќај („Службен весник на Република Македонија“ бр. 85/2008, 148/2011, 10/2015 и 150/2015, во понатамошниот текст ЗОСПВС), како и Закон за задолжително осигурување во сообраќајот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 88/2005, 70/2006, 81/2008, 47/2011, 135/2011, 112/2014 и 145/2015), Закон за финансирање на осигурувањето на извозните работи против некомерцијални ризици („Службен лист на СФРЈ“ бр.71/1973 и 52/1979) итн.⁵

Секој споредбено - правен систем познава сопствен пат на создавање на право на осигурување и воглавно постои сличност изразена преку истоветни институти или специфични правни решенија. Значајни разлики постојат само меѓу одредени институти од правото на осигурување во *common law* и *civil law* системите. Од друга страна, многу специфични институти се настанати во самата комерцијална практика, за што од денешна перспектива може да се зборува за нивна широка примена, и модерна перцепција и стандард на општо усвоена потрошувачка и деловна практика.

⁵ Осигурувањето во Република Македонија е покриен со бројни други законски прописи кои го уредуваат задолжителното и доброволно осигурување. Овој факт е уште еден аргумент во прилог на важноста и мултидеминзионалноста на осигурувањето како посебен економски и правен систем. Во контекст на ова се и Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/2008; 124/2010; 17/2011 и 13/2013), Закон за здравственото осигурување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 25/2000, 34/2000, 96/2000, 50/2001, 11/2002, 31/2003, 84/2005, 37/2006, 18/2007, 36/2007, 82/2008, 98/2008, 6/2009, 67/2009, 50/2010, 156/2010, 53/2011, 26/2012, 16/2013, 91/2013, 187/2013, 43/2014, 44/2014, 97/2014, 112/2014, 113/2014, 188/2014, 20/2015, 61/2015, 98/2015, 129/2015, 150/2015, 154/2015, 192/2015, 217/2015, 27/2016, 37/2016, 120/2016 и 142/2016), Закон за пензиското и инвалидското осигурување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 98/2012, 166/2012, 15/2013, 170/2013, 43/2014, 44/2014, 97/2014, 113/2014, 160/2014, 188/2014, 20/2015, 61/2015, 97/2015, 129/2015, 147/2015, 154/2015, 173/2015, 217/2015, 27/2016, 120/2016 и 132/2016) итн.

Поим на осигурување како трговска дејност и поим на договор за осигурување

При дефинирањето на поимот на осигурувањето честопати во теоријата се пристапува кон дефинирање на договорот за осигурувањето, што е сосема погрешна концепција. Имено, осигурувањето пред сè е трговска дејност и како таква може да биде предмет на анализа само како дејност. Наспроти ова, кога станува збор за дефинирањето на договорот за осигурување, првенствено се земаат предвид законските формулации што се однесуваат на поимот на „договорот за осигурување,“ а не на осигурувањето како трговска дејност. Согласно законската формулација од ЗОО, во член 953 изречно се наведува дека: „со договорот за осигурување се обврзува договарачот на осигурувањето врз начелата на заемност и солидарност да здружува определен износ во друштвото за осигурување односно во друштвото за ризици (осигурувач), а друштвото се обврзува ако дојде до настан кој претставува осигурен случај да му го исплати на осигуреникот или на некое трето лице надоместот, односно договорената сума или да направи нешто друго.“⁶

Во рамките на оваа дефиниција ги истакнуваме начелата на заемност и солидарност со цел да ги нагласиме основните принципи на кои се базира осигурувањето во сите компаративно правни системи и тоа: „заемност“ и „солидарност“. Во правната литература се среќаваат повеќе образложенија на „заемноста“ и „солидарноста“ како основни принципи на кои се темели осигурувањето како трговска дејност.⁷ Најсуштински, заемноста го рефлектира заемното вложување на средства во друштвото за ризици, при што во случај на остварување на осигурениот случај, повикувајќи се на принципот на солидарност, едните се солидаризираат со другите, па од фондот на средства се обесштетува субјектот кому се остварил осигурениот ризик (случај).

Според формулациите содржани во компаративните теоретски гледишта, „договорот за осигурување е сложен договор кај кој се појавуваат повеќе

⁶ ЗОО, Глава 30, Оддел 1, Отсек 1, чл. 953.

⁷ Види повеќе: <https://ub-madoc.bib.uni-mannheim.de/33274/>, [пристапено на 5 Мај, 2017 година].

учесници, а постојат и многу поими што се специфични, и чие разбирање бара нивно поблиско дефинирање.⁸ Скоро идентично, со употреба на различни сентенци е и дефинирањето од страна на Марија Вучковиќ, според која што: „договорот за осигурување го обврзува осигурувачот да исплати на осигуреникот или корисникот на осигурување надомест односно, осигурената сума, или да направи нешто друго, кое претставува имотна (економска) заштита од настанување на случајот за кој се склучува договорот.“ Со истиот договор, се задолжува договаработ на осигурување, да ја уплати премијата (цената на ризикот) во друштвото за осигурување.⁹

Поимањето на договорот за осигурување, повеќе или помалку ги содржи истите елементи што се предвидени и во компаративните системи. Во насока на ова, според германскиот закон за осигурување (*Federal Law Gazette I page 2631*),¹⁰ со склучувањето на договорот за осигурување, осигурувачот се обврзува да го обештети осигуреникот или трето лице во случај на остварување на осигурениот ризик, а имателот на полисата (осигуреникот) е должен да ја плати договорената премија на осигурителот.

Според Италијанскиот граѓански законик, член 1882 (*Art. 1882 of the Civil Code*), договорот за осигурување е договор каде што осигурителната компанија (осигурувачот) по основ на претходно примена премија, презема обврска да ја обештети договорната страна во случај на остварување на осигуреникот ризик.

Понатаму, согласно Францускиот граѓански законик, (article 1964 of the Civil Code), договорот за осигурување спаѓа во категоријата на „алеаторни договори“, каде што правата на осигуреникот, односно на корисникот на осигурувањето зависат од иден неизвесен настан.

Осигурувањето може да биде предмет на проучување и дефинирање и како трговска дејност. Во насока на ова, кај осигурувањето можеме да се сретнеме со правни норми кои регулираат статусна положба, вклучувајќи организација и начин на работење на друштвото за осигурување, потоа правни норми кои регулираат посредување и условите за вршење на тие дејности, вклучувајќи ги правата и

⁸ Горенц В., Коментар ЗОО, Загреб, 1998, стр. 1129-1135.

⁹ Вучковиќ М., Облигационо право, Загреб, 1988, стр. 313.

¹⁰ Види: <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=861>, [пристапено на 22 Мај, 2017].

обврските на посредниците и застапниците. Сепак, во поглед на материјата што е предмет на истражувањето, ова прашање произлегува од договорот за осигурување.¹¹

Основни карактеристики (белези) на договорот за осигурување според Македонското право

Договорот за осигурување спаѓа во категоријата на именувани, консенсуални, синалгматички, алеаторни, онерозни, формуларни, и договори кои произведуваат долготрајна облигација. Секоја од поединечните карактеристики на договорот за осигурување, во основа ги одразува и правата и обврските кои произлегуваат од склучувањето на овој договор. Покрај ова, карактеристиките на договорот *per se* ја детерминираат и правната природа на договорот, и неговата важност во прометот на услугите во потрошувачкиот и бизнис секторот. Во оваа насока:

- Договорот за осигурување е формален договор. Формалниот карактер на договорот за осигурување произлегува од точно определената форма што ја предвудува ЗОО како услов за полноважност на договорот. Договор за осигурување настанува со потпишување на полисата, односно листата на покритие, од двете договорни страни. Кога со посебни услови тоа е предвидено, договорот може да се склучи и само со плаќање на премијата, што го квалификува како реален договор, т.н. реална форма на постигнување на согласноста на волјите.
- Договорот за осигурување е двострано-образувачки договор. Со потпишувањето на полисата или листата на покритие, настанува договорот за осигурувањето. Договорот за осигурување е товарен договор, при што основна обврска на осигурувачот е исплата на сумата на осигурување, односно надомест на штетата, што пак е условена од плаќањето на премијата што е задолжителен елемент на договорот за осигурување.

¹¹ Види: ЗОО и ЗСО на Република Македонија.

- Договорот за осигурување има алеаторен карактер. Тоа е договор со кој што осигурувачот обезбедува заштита на осигуреникот од настани чие остварување е потенцијално.
- Договорот за осигурување е атезионен, типски, т.е., формурален договор што настанува по концептот на прифаќање на понудата на осигуреникот, од страна на осигурувачот, под условите што тој во форма на покана да се направи понуда, претходно ги има упатено до понудаваачот (потенцијалниот осигуреник).
- Договорот за осигурување има функција на обештетување, т.е., надомест на штетата предизвикана со остварување на осигурениот случај. Осигурувачот е должен да ја надомести штетата во висина на осигурениот случај, односно платената премија. Притоа се внимава, осигуреникот да не добие двострук надомест на штета – преку осигурувачот и преку штетникот. Тој може да бара надомест од штетникот во оној случај кога има вишок штета, што ја надминува осигурената сума.¹²

Основни поими во осигурувањето како посебна трговска дејност и нивната врска со исклучените ризици кај осигурувањето

Сложеноста (комплексноста) на системот на осигурување кај нас, но и во европски и светски рамки, ја наметнува потребата од детерминирањето и проучувањето на посебните правни категории со кои се служат корисниците на осигурувањето и друштвата за ризици.

Договорот за осигурување настанува во смисла на член 18 од ЗОО, односно кога страните ќе постигнат согласност за суштествените состојки на договорот (потпишување на полисата или листата на покритие). Во договорот за осигурување како страни се јавуваат осигурувачот (друштвото за ризици) и осигуреникот. Осигурувач е страната на договорот која превзема обврска да плати определен износ на пари, осигурена сума, или да плати договорена сума, односно, да стори нешто друго кога ќе настане осигурениот случај. Осигурувачот

¹² Вучковиќ М., op.cit., str. 313-319.

влегува во договорен однос со „договарач на осигурување.“¹³ Договорачот го склучува договорот со осигурувачот, и по основ на тоа презема обврска за плаќање на соодветна премија, и други обврски.

Во низата субјекти, ЗОО и другите законски прописи од оваа област го познаваат и „корисникот на осигурувањето“.¹⁴ Корисник на осигурување е трето определено или определиво лице кое има права од договорот за осигурување. Корисникот на осигурувањето е субјект што не учествува во склучувањето на договорот, а во одредени случаи може и да нема статус на осигуреник.

Во низата вакви категории и субјекти влегуваат и останатите поими кои се клучни за разбирање на осигурувањето: осигуран случај, осигурена сума, премија на осигурување, полиса и листа на покритие, подосигурување, надосигурување. Оттука, осигуран случај¹⁵ е настан кој е *иден, неизвесен и независен од исклучивата волја на договарачот.*

Полиса на осигурување¹⁶ е писмена исправа за договорот за осигурување што осигурувачот му ја издава на осигуреникот, а листа на покритие е привремена исправа која мора да ги содржи суштествените елементи на договорот. Премија на осигурување е паричниот износ што договарачот на осигурувањето, односно осигуреникот врз основа на договорот или законот му ја исплатува на осигурувачот.

Во литературата и во практиката честопати не се разграничува осигурената сума¹⁷ од премијата. Во насока на ова е и дефинирањето на сумата на осигурувањето и тоа како: *најголемиот износ утврден со договор или со закон што осигурувачот е должен да го плати на осигуреникот при осигурен случај.*

¹³ Чавдар К., Коментар на ЗОО, Скопје, 2008, стр. 1083.

¹⁴ Чавдар К., оп.цит., стр. 1083.

¹⁵ Однапред предвиден настан во договорот за осигурување со чие настапување настанува повреда на интересот на осигуреникот со истовремено настапување на обврската на осигурувачот да постапи според договорот, т.е. да ја надомести штетата кај имотното осигурување, односно да ја исплати договорената сума кај личните побарувања.

¹⁶ Види повеќе: чл.957-959 и чл.999 од ЗОО.

¹⁷ За да се избегнат несогласности за тоа дали сумата на осигурување одговара на вистинската вредност на осигурениот интерес, во полисата се става клаузула „така проценето“ или сл., со што осигурувачот и осигуреникот се сложиле дека сумата на осигурување и одговара на вистинската вредност на осигурениот интерес (т.н. валутирани или таксирани полиси).

Сумата на осигурување треба да е иста со вистинската вредност на осигурениот интерес и претрпената штета.

Подосигурување¹⁸ е кога сумата на осигурување е пониска од вистинската вредност на предметот, а надосигурување¹⁹ е кога е повисока. Конечно, преку дефинирањето на овие категории, на самиот почеток ги затворивме овие прашања, како не би ни одземале простор во дефинирањето на нивните специфики подолу во главниот текст.

Поимно определување на ризикот кај договорот за осигурување

При определувањето на поимот на „ризик кај осигурувањето“, лесно може да се констатира дека споредбено-правно законските прописи не го дефинираат „ризикот,“ туку осигурениот случај, „исклучените ризици,“ и „ограничување на осигураниите ризици.“ ЗОО исто така не содржи дефиниција за ризик, туку директно го дефинира осигурениот случај во член 954 од ЗОО, доведувајќи го во врска со ризикот како потенцијален настан што чие настанување го отвора прашањето за обештетување на клиентот. Според решението содржано во член 922 од хрватскиот ЗОО²⁰, предвидено е дека „осигурен случај е настан причинет од осигурениот ризик“. Теоретска и генерална смисла, ризикот претставува можност (потенцијална ситуација) од настапување на неизвесен настан. Додека „осигурениот ризик“ во смисла на правилата за осигурување, подразбира иден, неизвесен и независен настан.

Осигурениот случај е веќе остварен настан, и тоа како последица на остварување на осигурен ризик. Ризикот може да се оствари додека трае осигурувањето и со случајот се во релација на причина и последица. Конечно, осигурениот случај е настан предизвикан од осигурениот ризик.²¹

Во правната литература се среќава поделбата на примарна и секундарна распределба на ризикот. Примарната (хоризонтална) е наречена соосигурување и

¹⁸ Види повеќе: член 992 од ЗОО.

¹⁹ Види повеќе: член 988 од ЗОО.

²⁰ Закон за облигациони односи на Република Хрватска (Zakon o obveznim odnosima Narodni novine br.35/05 I 41/08), член 922.

²¹ Национално биро за осигурување на Република Македонија, Договор за осигурување, Осигурување, Списание за теорија и пракса во осигурувањето, 2015, стр. 10.

под истата се подразбира кога два или повеќе осигурители осигуруваат ист предмет, од ист ризик, за исто време, според исти услови за осигурување и во корист на ист осигуреник. А секундарната (вертикална) и уште позната како реосигурување е кога осигурителот пренесува на реосигурителот дел од ризикот кој го превзел со договор за осигурување а кој го надминува финансискиот капацитет на осигурителот.²² Под ризик во литературата се подразбира остварување на еден економски штетен настан.²³

Едно од најкомплексните прашања кои се однеуваат како на осигуреникот, така и на осигурувачот (друштвото за ризици), е прашањето за проценка на ризикот. Добрата проценка на ризикот е во функција на задоволување на интересите на двете договорни страни. Ова од причина што од веројатноста на остварувањето на ризикот, како и неговата големина зависи висината на премијата, оттука и можноста на осигуреникот да влезе во облигација.²⁴

Утврдување и истакнувањето на околностите од значење за оцена на ризикот е регулирано со член 963 од Законот за облигационите односи,²⁵ и општите или посебните услови за работење на друштвата за ризици, на пример: општите услови за неживотни осигурувања, осигурување од ризик за време на превоз на стока, животни осигурувања итн.²⁶ Теоретското определување на концептот на ризик, е од исклучително битно значење за проучувањето „исклучените ризици“ во смисла на Македонското право и практика. Во суштина, станува збор за посебна категорија на настани (ризизи), за кои законодавецот оставил простор договорените страни да ги исклучат како основ за одговорност, истовремено, за точно определени ризици, предвидел дека по сила на закон не

²² Нешкоска М., Осигурувањето во Република Македонија, Прилеп, 2012, стр.56.

²³ Елтон Т., Логистика на осигурување и изработка на штети при преземање во осигурувањето, Штип, 2013, стр. 28.

²⁴ Оцената на ризикот во себе треба да вклучи анализа на околностите од кои зависи големината и интензитетот на ризикот. Такви околности на ризикот се, на пример: старост, занимање, здравје и сл. (кај осигурување на лица), и својството на предметите кои се осигуруваат, положбата, вид на градбата, покрив, вид на преградните зидови, видови на производство на стока, превентивни и репресивни мерки, итн. (кај осигурувањето на имот). Види: Стратегија за управување со ризиците на Комерцијална Банка АД Скопје, 2013.

²⁵ Договорачот на осигурувањето е должен при склучување на договорот да му ги пријави на осигурувачот сите околности што се од значење за оцена на ризикот, а што му се познати или не можеле да останат непознати.

²⁶ Фотов Р. и Фотова К., „оп. цит., стр.17-18.

постои обврска на страната на осигурувачот за обесштетување на осигуреникот, т.е., корисникот на осигурувањето.

Исклучени ризици во осигурувањето според Македонското право

Под концептот на „исклучени ризици“ ЗОО подразбира настани (околности) кои што „друштвата за ризици“ не ги прифаќаат како обврски за обесштетување по основ на договорот за осигурување. „Исклучените ризици“ во смисла на ЗОО и во смисла на практиката не се покриени со полисата за осигурување, т.е., листата на покритие. Тоа се точно определени ситуации за кои законодавецот предвидел можност осигурувачот да не презема обврска за обесштетување, или доколку станува збор за „исклучени ризици“ по сила на закон, ситуации во кои осигуреникот нема обврска за обесштетување.

Во делот насловен како „ограничување на осигурените ризици“, законодавецот предвидел диспозитивни решенија преку што ја предвидел можноста страните да се договорат поинаку во поглед на надоместувањето на „штетата причинета со недостатоци на осигурениот предмет“, „штета причинета со воени операции и бунтови.“ Во оваа насока, според законското решение од член 986, „осигурувачот не одговара за штетата на осигурениот предмет која потекнува од неговите недостатоци, освен ако е договорено поинаку.“ Со последната сентенца од законската формулација, законодавецот им овозможил на осигуреникот и на друштвото за ризици, поинаку да се договорат во поглед на исклучувањето на одговорноста на осигуреникот во случаите предвидени во чл. 986. Оттука, во категоријата на исклучени ризици на договорна основа, во општите и посебните услови на друштвата за ризици, предвидени се повеќе случаи вклучувајќи: лоша намера или груба небрежност од страна на осигуреникот, непостоење и недавање упатства за начинот на превозот од испраќачот и осигуреникот, користење несоодветни средства за превоз на дадената стока, несоодветно или неправилно пакување, товарење, редување и недоволно заштитени стоки во превозното средство, пропусти на осигуреникот - испраќачот или приемачот и неговите работници и лица кои работат по негов налог, пропуштање да се дадат јасни упатства на превозникот или возачот во врска со

начинот на превозот што го бара дадената стока, непочитување на законските мерки при превоз на пратки кои го надминуваат пропишаниот габарит и тежина, неправилна и неточна декларација на стоката, итн.²⁷ Понатаму, во полисите се среќаваат и исклучоци кои се однесуваат на ситуации кога штетите се последица на нуклеарна енергија и радијација, штети од војна и штрајк вклучително со тероризам. Според ЗОО, товарот на докажување дека штетата е последица на овие настани, е на осигуреникот.

ЗОО предвидува „исклучени ризици“ *ipso facto*. Тоа се ситуации за кои законодавецот, базирајќи се на реалните прилики во општеството, проценил дека се спротивни на јавниот поредок, на моралот и на самата правна природа на осигурувањето. Токму на овој вид на „исклучени ризици“ ќе биде ставен фокусот во понатамошниот текст од овој труд.

Исклучените ризици кај осигурувањето на лица според Македонското право

Исклучените ризици кај осигурувањето претставуваат исклучително сложена проблематика, широко распространета во академските кругови за дебата и дискусија. Во глава XXX, одделот 3 од ЗОО, насловена како „осигурување на лица,“ содржан е отсек 2, со наслов „исклучени ризици.“ Во овој дел, ЗОО предвидел 5 члена кои ја уредуваат материјата за исклучени ризици кај осигурувањето на лица, и тоа: од 1005 до член 1009 од ЗОО. Во сите наведени членови, законодавецот изрично предвидел кои случаи се сметаат за „исклучени ризици“ во смисла на ЗОО, што го ослободуваат осигурувачот од обврската да го обесштети осигуреникот, односно корисникот на осигурувањето. Имено, според решенијата на ЗОО, исклучени ризици кај осигурувањето на лица претставуваат:

- *самоубистото на осигуреникот;*
- *намерно убиство на осигуреникот;*
- *намерно причинување на несреќен случај;*
- *воени операции.*

²⁷ Види повеќе: http://www.eurolink.com.mk/page_cat_sub.asp?ID=33&mID=2&clD=12, [пристапено на 11 Јуни, 2017].

Покрај ова, законодавецот ја предвидува и можноста за проширување на листата на „исклучени ризици,“ утврдувајќи дека осигуреникот и осигурувачот може да се договорат одредени случаи (дополнително предвидени со договорот), да се третираат како „исклучени ризици“ во смисла на член 1009 од ЗОО.²⁸ Во насока на ова, во правната литература и во практиката на осигурителните компании (осигурениците), како договорно „исклучени ризици“ се среќаваат и случаите кога: 1) *смртта на осигуреникот е последица на извршување на смртна казна од правосилна судска пресуда; кога осигуреникот ќе почине во обид да изврши кривично дело со намера.*²⁹ Во контекст на ова, практиката преку решенијата содржани во општите или посебните услови за работење на осигурувачите предвидува дополнителни случаи на „исклучени ризици.“ Оттука, во решението од член 21 од посебните услови за осигурување во случај на смрт на Кроација осигурување Скопје, предвидено е дека „осигурувачот не е обврзан да ја исплати осигурената сума туку само до тогаш насобраната математичка резерва, ако смртта на осигуреникот настапила: 1) како последица на војна или воени операции односно непријателства и ситуации слични на војна, 2) поради дејство на мини и бомби од сите видови или друго воено оружје, 3) како последица на востание, немири, бунт и насилства кои настануваат од такви настани, 4) со извршување на смртна казна.“³⁰ Понатаму, член 14 од општите услови за животна осигурување на ВИНЕР ЛАЈФ - Виена Иншуренс Груп Скопје, осигурувачот не е обврзан да му ја исплати на корисникот осигурената сума, туку само собраната математичка резерва, ако смртта на осигуреникот настапила: 1) како последица на војна, насилства, воени операции или настани слични на војна; 2) како последица на граѓанска војна, револуции, побуни, востанија и граѓански немири и побуни кои настануваат од таквите случувања или тероризам; поради детонации на експлозивни средства, мини, торпеда, бомби или пиротехнички

²⁸ Договарањето во овој контекст не треба да се сфати како резултат на одредено претходно преговарање околу битните и споредни елементи на договорот, туку како дел од содржината на општите или посебните услови кај осигурувањето во случај на смрт, каде осигуреникот ги прифатил дополнително предвидените „исклучени ризици“ по концептот на склучување на атхезионен договор.

²⁹ Види повеќе: Šulejić P., *Pravo osiguranja*, Beograd, 2005, str. 476.

³⁰ Види: <http://cro.mk/Upload/DocumentsDownload/5688-0523.pdf> [Пристапено на 12 јуни, 2017.]

средства при обид на осигуреникот или извршување на казнено дело; 3) како и при бегство по таквата активност; 4) поради земјотрес; поради поплави; 5) како директна или индиректна последица од атомска катастрофа; 6) како директна последица од пандемија, утврдена од страна на соодветни државни тела.³¹

Според член 20, од општите услови за осигурување на живот во случај на смрт или доживување со повеќекратно плаќање на премија, на УНИКА Скопје, насловен како „исклучоци и ограничувања на обврските на осигурувачот,“ осигуреникот не е обврзан на корисникот да му ја плати осигурената сума доколку: осигурениот случај настане при учество или тренинг на екстремни спортови (особено авто трки, качување по карпи и планини, одење во пештери, алпинизам, авијација и параглајдерство, падобрански скокови, банџи скокови, веслање на брзи води, скијање, алпинизам, ски-борд, боречки вештини, нуркање). Доколку пак дотогаш биле уплатени најмалку три годишни премии, осигурувачот е обврзан на договорувачот да му ја исплати дотогаш насобраната математичка резерва.

Дополнително, во посебните услови на УНИКА е предвидено дека осигуреникот нема обврска за надоместување на штетата ако осигурениот случај настане како последица на обид или извршување на абортус, без препорака на лекар специјалист. Сепак, ако дотогаш биле уплатени најмалку три годишни премии, осигурувачот е обврзан на договорувачот да му ја исплати дотогаш насобраната математичка резерва. Од листата „исклучени ризици“ наведени во општите или посебните услови на осигурувањето, јасно произлегува дека осигурителните компании дополнително утврдуваат ризици за кои не преземаат обврска за обесштетување.³²

Од аспект на законската рамка што се однесува на ова материја, интересно е да се проанализира прашањето за поврзаноста на овие законски решенија, со решенијата содржани во член 976 од ЗОО, како дел од заедничките решенија што

³¹ Види: <http://www.winnerlife.mk/wp-content/uploads/2016/10/%D0%9E%D1%81%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%B2%D0%BE-%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%98-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BC%D1%80%D1%82-%D0%91%D0%B5%D0%B7-%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA.pdf> [Пристапено на 12 јуни, 2017.]

³² Види: http://www.uniga.mk/home/03_Uslugi/02_Uslovi/02_UsloviZiovt/index.php, [пристапено на 12 Јуни, 2017 година].

се однесуваат паралелно на “осигурувањето на имот“ и „осигурувањето на лица.“ Имено, решението содржано во член 976 од ЗОО, предвидува дека „ако договарачот на осигурување, осигуреникот или корисникот предизвикал осигурен случај или *намерно или со измама*, осигурувачот не е обврзан на никакви давања, а *спротивната договорна одредба нема правно дејство*“. Во основа, ова законско решение исто така ја исклучува обврската на осигурувачот да ја надомести штетата од остварениот ризик, како што тоа е случај кај „исклучените ризици“ од оддел 2 на осигурувањето на лица. Оттука, нужно е да се истакне дека оваа одредба конвергира со идејата за заштита на осигурувачите од неосновано обесштетување, меѓутоа, битно е исто така да се апострофира дека во првиот случај станува збор за ништовно правно дело, а во вториот не станува збор за ништовност, туку за исклучување на преземената обврска поради остварување на ризик што не е покриен со полисата. Суштината на нагласувањето на оваа разлика е во правните последици. Сепак, мора да се има предвид дека последните се *lex specialis* решенија што се однесуваат на „исклучените ризици“ кај осигурувањето на лица, и истовремено дека и намерното убиство на осигуреникот, и намерното причинување на несреќен случај подразбираат остварување на осигурениот случај со намера или со измама. Согласно ова, и во двата случаи станува збор за законски основи за исклучување на обврската за надоместување наспрема осигуреникот. Всушност, ако станува збор за измама, во тој случај договорот може да биде поништен, што значи на осигурувачот не му се дава само право на ослободување од обврска за давања, туку право на поништување на ваквиот договор, повикувајќи се на општите начела за ништовност и на член 131 од ЗОО кој ја елаборира таквата ништовност. Предизвикувањето на осигурен случај на начин определен со одредбите на чл.976, претставува и кривично дело – осигурителна измама.³³ Во корелација со ова, е и решението од општите одредби за осигурувањето каде е предвидено дека *осигурениот случај, покрај тоа што тој мора да биде иден и неизвесен*, мора да

³³ Кривичниот законик на Република Македонија, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015), член 250.

биде и независен од исклучивата волја на договарачот (чл.954 ст.1 од ЗОО). Во правната литература, оваа концепција најчесто со објаснува повикувајќи се на потребата од заштита на јавниот поредок и моралот.³⁴ Слични решенија се содржани во член 985 ст. 2 од ЗОО.³⁵

По примерот на скоро сите одделни правни системи кои припаѓаат на континенталниот или англосаксонскиот систем, ЗОО првенствено го предвидува самоубиството на осигуреникот како „исклучен ризик.“ Според решението на ЗОО, со договорот за осигурување во случај на смрт не е опфатен ризикот од самоубиство на осигуреникот, ако тоа се случило во првата година на осигурувањето.“ Согласно ставот 2 на член 1005 од ЗОО, во случај самоубиството да се случило во рок од три години од денот на склучувањето на договорот, осигурувачот не е должен да му ја исплати на корисникот осигурената сума, туку само математичката резерва од договорот.

Од самата дефиниција содржана во ЗОО, јасно произлегува дека законодавецот не прави разграничување помеѓу свесното и несвесното самоубиство како основ за определување на правата на осигуреникот, односно обврската на осигурувачот. Според германското и француското право, постои свесно и несвесно самоубиство, па исклучен ризик во смисла на германското и француското право претставува само првиот облик на самоубиство. Ова решение е предвидено и во Скицата на проф. Константиновиќ. Според формулацијата содржана во член 926 став 1 од скицата, предвидено е дека со договорот за осигурување во случај на смрт, не е опфатен ризикот на свесно самоубиство на осигуреникот. Покрај ова, во ставот 3 од член 926 на скицата, е предвидено решение што не го содржи ЗОО, и тоа: ако е договорено осигурувачот да ја исплати осигурената сума и покрај тоа што станува збор за свесно самоубиство, таа одредба го обврзува осигурувачот само ако помеѓу склучувањето на договорот и моментот на извршувањето на самоубиството поминале најмалу 5 години. Решенијата содржани во скицата се предвидени по примерот на

³⁴ Чавдар К., *op.cit.*, Член 976.

³⁵ Осигурувачот е должен да ги надомести штетите настанати случајно или по вина на договарачот на осигурувањето, на осигуреникот или на корисникот на осигурувањето, освен ако во поглед на определена штета оваа негова обврска изречно е исклучена со договорот за осигурување.

германското и француското право.³⁶ Оттука, само свесното самоубиство претставува „исклучен ризик“ за кој што осигурувачот нема обврска согласно договорот. Решението неспорно заслужува внимание и од тие причини го цитираме во контекст на ова прашање. Сепак, сметам дека вреди да се проанализира прашањето за „свесно“ или „несвесно“ самоубиство, односно што се подразбира под „несвесно самоубиство“ и товарот на докажувањето на истото. Во литературата се среќаваат и становишта според кои што состојбата на човекот во која тој се одлучил да си го одземе животот, *per se* го прави несвесен за дејствијето што го презема.³⁷

Ако се земе предвид фактот дека постојат бројни примери каде што обдукцијата покажала свесно преземање на дејствија за самоубиство и обратно, ни се чини дека решението од скицата не е нелогично. Во македонската правна литература, и во законодавството, ваквата квалификација е непозната. Според ЗОО, останува решението според кое самоубиството не е независно од исклучивата волја на договарачот, па оттаму и одредбите од чл.1005 став 1 за исклучување на ризикот на самоубиството доколку тоа се случи во првата година од осигурувањето. Ако самоубиството се случи во рок од три години, т.е. меѓу првата и третата година од денот на склучување на договорот за осигурување, осигурувачот е должен да му ја исплати на корисникот на осигурувањето само математичката резерва.

Од решението предвидено во ставот 2 на член 1005 од ЗОО, произлегува дека осигурителните компании се обврзани да го обесштетат корисникот на осигурувањето, доколку самоубиството се случи после третата година од осигурувањето на живот. Поинаку кажано, според Чавдар, во тој случај осигурувачот е должен да ја исплати целосно осигурената сума на корисникот на осигурувањето.³⁸

Во член 1006 од ЗОО, законодавецот предвидел дека законски „исклучен ризик“ претставува „намерното убиство на осигуреникот“. Според содржината на член 1006 од ЗОО, „осигурувачот се ослободува од обврската да му ја исплати на

³⁶ Šulejić P., op. cit., str. 476.

³⁷ Milanović M., *Sudska medicina*, Beograd, 1947, преземено од Šuljeić P., op. cit., str. 476.

³⁸ Чавдар К., op.cit., Член 1005.

корисникот осигурената сума, ако овој намерно предизвикал смрт на осигуреникот, но е должен ако дотогаш биле уплатени барем три годишни премии, да му ја исплати математичката резерва од договорот на договорачот на осигурувањето, а ако е тој осигуреник, на неговите наследници.“ Според Чавдар, основаноста на исклучувањето на ризикот од настанување на штата од намерното убиство на осигуреникот е условено од тоа дејствието да е преземено од страна на корисникот на осигурувањето; дејствието да е намерно, последица на дејствието да е смрт на осигуреникот и да постои причинска врска (каузалитет) меѓу дејствието и последицата. Во контекст на ова, заслужува внимание прашањето: *дали постои основ за примена на правилото за „исклучен ризик“ во случаите кога намерата на третото лице не била да предизвика смрт на осигуреникот, т.е. кога корисникот воопшто не знаел за полисата, како и прашањето дали постои основ за примена и во случаите кога корисникот се јавил како соучесник?!³⁹*

Во практична смисла, ова прашање има исклучително битно значење. Ова од причина што честопати во практиката може да се случи како корисници на полисата да се појават повеќе субјекти. ЗОО го зел предвид и овој факт, и предвидел дека во случај кога повеќе лица имаат својство на корисници од еден договор за животна осигурување, осигурувачот се ослободува од обврската за исплата на осигурената сума само спрема оној корисник кој со намера ја причинил смртта на осигуреникот (ЗОО, член 1014). Секој од останатите корисници има право на соодветен дел од осигурената сума, како да смртта настапила од некоја друга причина.⁴⁰

Следниот случај на исклучен ризик е намерно причинување на несреќен случај, определен со член 1007 од ЗОО. Според содржината на ова законско

³⁹ И во казнено правна смисла, соучеништвото на едно лице подпаѓа под унифициран казнен режим. Оттука, член 22 од Кривичниот законик на Република Македонија, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015). Ако две или повеќе лица, со учество во дејствие на извршување или со друг особен придонес кон извршувањето на делото, заеднички сторат кривично дело, секое од нив ќе се казни со казната пропишана за тоа дело.

⁴⁰ Чавдар К., оп. цит., стр. 213.

решение, „осигурувачот се ослободува од обврската од договорот за осигурување од несреќен случај, ако осигуреникот намерно го предизвикал несреќниот случај.“ Одредбата од член 1007 од ЗОО претставува посебна одредба во однос на одредбата од член 976 од ЗОО, која веќе погоре е елаборирана.

Во правната литература и во практиката, а особено во содржината на општите и посебните услови на осигурување, компаниите ги предвидуваат воените операции како основ за исклучување на одговорноста на осигурителната компанија. Воените операции за кои станува збор подолу, претставуваат настани предизвикани со војна, т.е. со вооружен судир на две или повеќе држави, без оглед дали војната е објавена или не. Во теоријата под поимот бунтови се смета, делување на масите што имаат за цел симнување на постоечкиот поредок или изнудување на определни права што претставуваат суштествена промена на политичката состојба.⁴¹ Воените операции претставуваат „исклучен ризик“ како кај имотното така и кај животното осигурување, т.е. осигурување на лица. Заслужува внимание фактот што во делот што се однесува на осигурување на имот, законодавецот зборува за „ограничување на осигурените ризици“, а во делот на осигурување на лица, зборува за „исклучени ризици“.

Независно од тоа за кој вид на осигурување станува збор, воените операции имаат големо значење на полето на осигурувањето. Како осигурен случај во смисла на член 987 став 1 од ЗОО, законодавецот предвидува дека „осигурувачот не е должен да ги надомести штетите причинети со воени операции или бунтови, освен ако е договорено поинаку.“ Понатаму, во ставот 2, „товарот на докажување дека штетата е предизвикана со воена операција е на товар на осигурувачот.“

Воените операции во смисла на животните полиси се третираат како „исклучени ризици“. Имено, во член 1008 став 1 од ЗОО, предвидено е дека „ако смртта на осигуреникот е причинета со воени операции, осигурувачот, ако нешто друго не е договорено, не е должен да му ја исплати на корисникот осигурената сума, но е должен да му ја исплати математичката резерва од договорот.“ Според ставот 2 од истиот член, „ако не е договорено нешто друго, осигурувачот се

⁴¹ Чавдар К., Op.cit, член 987.

ослободува од обврската на договорот за осигурување од несреќен случај ако несреќниот случај е причинет од воени операции.“

Исклучувањето на обврската на осигурувачот спрема осигуреникот, т.е. корисникот на осигурувањето за штета од воени операции, отвора бројни и разновидни прашања. Првенствено во оваа насока се поставува прашањето за примената на ова решение во двата видови на одговорност. Кај осигурувањето на лица, особено е битно да се проанализира прашањето дали воените операции може да се третираат како „исклучен ризик“ во случаите кога станува збор за колективни полиси на вработени лица во министерствата за одбрана, за внатрешни работи итн. Дали со оглед на фактот што дејноста на овие субјекти е врзана за воени операции, повеќе од јасно е дека примената на правниот режим за „исклучените ризици“ треба да се доведе во прашање. Сосема поинаку е кога станува збор за штета врз имот, каде што компаниите водејќи се од големите ставки за обесштетување, ја исклучуваат својата обврска за обесштетување. Сепак, според ЗОО, воените операции се предвидени и во делот на „исклучени ризици“ кај осигурувањето на лица. Законодавецот тргнува од фактот дека во случај на војна, воена операција, бројот на жртвите може да биде енормен, па правото на осигурувачот да го предвиди како „исклучен ризик“ не е нелогично.

Одредбата од став 1 на овој член се однесува на осигурување на живот. Притоа, обврската на осигурувачот да му ја исплати на корисникот на осигурување математичката резерва, не е ограничена со оглед на времето на нејзиното собирање. Во осигурувањето од несреќен случај, кај кој не се собира математичката резерва како кај осигурувањето на живот, исклучени се сите обврски на осигурувачот, значи и исплата на осигурената сума и исплата на математичката резерва ако несреќниот случај е причинет со воени операции.⁴²

Договорно исклучување на ризици е насловот на последниот член од делот што ги уредува „исклучените ризици“. Имено, во членот 1009 од ЗОО, изрично е предвидено дека „со договорот за осигурување за случај на смрт или од несреќен случај, од осигурувањето можат да бидат исклучени и други ризици.“ Меѓутоа, со оваа одредба од чл.1009, дозволено е со договорот за осигурување за случај на

⁴² Чавдар К., op.cit., Член 1008.

смрт или од несреќен случај, од осигурување да можат да бидат исклучени и други ризици, а осигурувачите ја користат оваа одредба, па во општите услови за осигурување, по правило, ги предвидуваат ризиците за кои не се осигуруваат. Притоа, некои исклучувања се апсолутни, додека некои се осигуруваат со извесни ограничувања или со зголемување на премијата. Темелното проучување на ова прашање ја наметнува потребата од проучување на конкретните решенија содржани во општите и посебните услови на осигурителните компании.⁴³

Осигурувачот најчесто се движи во насока, преку ограничување на покритието, да се заштити од злоупотреби, да ги заштити своите фондови, да го избегне преземањето на големи и веројатно остварливи ризици и да спречи добивање на голем број предмети од мала штета. Ваквите намери на друштвата за осигурување се постигнуваат преку т.н. клаузули за исклучување (Exclusion Clauses), со кои однапред се определуваат условите кои мора да постојат за да се осигура одреден ризик (позитивни клаузули за исклучување) или се определуваат одредени ризици кои воопшто не може да бидат предмет на договор за осигурување (негативни клаузули за исклучување на ризикот). Ваквите и на нив слични клаузули се составен дел на општите услови за работење на осигурувачот.⁴⁴

Компаративни согледувања

Проучувајќи ја оваа материја, може да констатираме дека во голем дел „исклучените ризици“ како концепт и како законска формулација се идентични со решенијата од земјите од регионот и земјите на европско тло. Така, на пример, српскиот ЗОО предвидува дека *самоубиството претставува исклучен ризик, како што е случај и со многу законодавства во кои самоубиството на осигуреникот се исклучува.*

Анализирајќи ја оправданоста од предвидувањето на овој настан како „исклучен ризик“, скоро секаде е прифатено становиштето дека причина е тоа што

⁴³ Чавдар К., *op.cit.*, чл. 1009.

⁴⁴ Коевски Г., Тушевска Б. и Спасевски Д., Општите услови на работење и нечесните договорни одредби. Компаративни практики во однос на општите услови на работење и нечесните договорни одредби кај договорот за осигурување, 2013, стр.77.

самоубиството се смета за чин што е спротивен на правниот поредок, општествено штетен и морално неприфатлив. Постојат два системи.⁴⁵ Првиот зборува за тоа дека е исклучено она самоубиство кое што е сторено кога лицето е свесно за истото, а вториот зборува за тоа дека истото е извршено од страна на лице кое е неспособно за расудување. Во француското, германското и австриското право,⁴⁶ осигурувањето е исклучено само кога лицето било свесно за таквото извршување, што во пракса пројавува проблеми за докажување дали лицето навистина било свесно или несвесно. Во вториот систем, прифатен од италјанското, полското и унгарското законодавство, се дава одреден временски период на пример, од 2 години после склучување на договорот, со што исклучено е осигурувањето за самоубиство кое ќе се случи после тој период. Во француската судска пракса не е прифатено како самоубиство смртта на осигураното лице ако до неа е дојдено од невнимание на ова лице, ако ова е акт на пожртвуваност, ако не ги почитува правилата за лекување, или ако е неуспешен обид за самоубиство. Кога станува збор за исплатата на математичката резерва, во француското право, се смета дека оваа резерва треба да биде исплатена на договарачот на осигурување кој плаќал премија, а не и на корисникот.⁴⁷

Кога станува збор за ризикот од намерно убиство на осигуреникот, нешто слично, речиси исто, е уредено и во српскиот ЗОО: да се покрие овој вид на ризик би било во спротивност со сите правни и морални норми. Првата карактеристика на овој ризик, е иста како и кај нас – дејствието да е преземено од страна на корисникот на осигурувањето, односно смртта на осигуреникот настапила како резултат на дејствието на корисникот, без разлика дали истиот се јавил во улога на извршител и соизвршител, и без разлика на неговите мотиви. Не е ни важно својството на корисникот – дали бил корисник врз основ на наследување или врз основ на договор. Втората карактеристика е дека убиството на осигуреникот треба да е извршено намерно, тоа значи дека дејствието треба да е усмерено кон предизвикување на смрт. Притоа, нема да се примени овој член, ако корисникот

⁴⁵ Blagojević B., i Vrleta K., op. cit., cl. 949.

⁴² Ibid

⁴⁷ Ibid

извршил физичка повреда без намера да го усмрти, но од која повреда овој подоцна починал. За примена на ова исклучување, не е нужно да е донесена кривична пресуда, а ако веќе е донесена, тогаш има дејство на пресудена ствар erga omnes, т.е. во поглед на кривичното дело и кривичната одговорност се надоврзува и граѓанската одговорност (без разлика дали кривичната е осудителна или ослободителна). Не постои повикување на ова исклучување ако дејствието останало во обид. Помеѓу дејствието и смртта треба да постои каузална врска – ова е четвртата карактеристика, која ја имаме и кај нас и во српскиот ЗОО, со што не е од значење дали смртта настапила веднаш или подоцна.⁴⁸

Третиот исклучен ризик – намерно причинување на несреќен случај, во Република Србија, се објаснува на следниов начин: намерното предизвикување на несреќен случај, постои и тогаш кога, корисникот на колективното осигурување од несреќен случај ќе изврши самоубиство, осигурувачот ќе се ослободи од обврската. Така што во општите услови за осигурување од несреќен случај, осигурувачот се ослободува од обврската и кога ќе постои намерно предизвикување на случајот, така и кога ќе постои самоубиство на осигуреникот. Овде не постои математичка резерва, па оттаму ни посебни обврски на осигурувачот кои произлегуваат од истата.

Осигурениот случај предизвикан од воени операции, претставува тежок ризик за осигурувачите, затоа што во тој случај не постои поволна дисперзија на случајот, истиот тешко може да се утврди со статистичките правила, затоа што е тешко предвидлив и секогаш различен. Некои законодавства тргнуваат од тоа да нормата биде диспозитивна што остава простор на осигурувачот да одлучи за можностите за покривање на овој ризик. Нашите осигурителни компании како и споредбено правно оние од просторот на соседна Република Србија, овој ризик го исклучуваат во рамките на нивните општи услови. Всушност, тие не ни даваат одблиску определена дефиниција на поимот воени операции. Според истите, но во поранешна СФРЈ, ова исклучување не се однесува на лица кои во воените операции или вооружени акции учествуваат по занимање или по повик на надлежните органи; исто така, предвидено е сразмерно смалување на

⁴⁸ Blagojević, B., i Vrleta, K., op.cit., cl. 950.

осигурената сума кога несреќниот случај ќе настане за време на воени операции во кои ќе се најде осигуреникот надвор од границите на СФРЈ.⁴⁹

Петиот исклучен ризик е било кој ризик кој е исклучен со договорот за осигурување. Принципот на доброволно склучување на договор, кој доминира во нашето право, се согледува и во тоа што договорните страни договорно го одредуваат покритието. Осигурувачот мора и во интерес на т.н. „ризични заедници“ т.е. заедницата на осигуреници да води сметка за правилна селекција на ризикот во покритието. Потешките ризици се причина за поголеми суми на осигурување а со тоа и поголеми премии на плаќање. Поради тоа, покрај законските исклучени ризици, постојат и други ризици кои се исклучуваат договорно.

Ако направиме анализа на решенијата од преднацртот на граѓанскиот Законик на Република Србија, можеме да ги сретнеме речиси истите одредби како и кај нас. Членот 1476 го исклучува самоубиството на осигуреникот под исти услови како кај нас, член 1477 го исклучува ризикот од намерно убиство на осигуреникот, додека пак наредниот член го исклучува намерното причинување несреќен случај. Следните два, член 1479 и 1480 како исклучени ризици ги назначува воените операции и можноста за договорно исклучување на ризиците, соодветно.⁵⁰ Со што, можеме да заклучиме дека нашето законодавство во поглед на исклучените ризици во осигурувањето не се разликува речиси воопшто со законодавството на соседните земји, а меѓу другото се прилагодува и на правилата на европско развиените земји.

Тероризмот како (исклучен) ризик во осигурувањето

Тероризмот денес зема голем замав во светски рамки, па сè почесто се поставува прашањето дали е прифатливо истиот да подлежи на осигурување. Од една страна ја имаме заедницата која се залага за постоењето на таквото осигурување со што би се осигурале луѓето од неочекуван напад врз нивниот

⁴⁹ Blagojević, B., Vrleta, K., op.cit., cl. 952.

⁵⁰ Преднацрт на Граѓански Законик на Р.Србија, Глава 46, оддел 3, одсек 2, член 1476-1480.

живот, а од друга страна ја имаме заедницата на осигурувачите кои не го прифаќаат тој ризик така едноставно.

Тргувајќи од поблиските простори, во Република Хрватска, хрватските осигурителни компании досега немале услови кои го предвидуваат тероризмот како ризик кој може да се осигура, ниту пак го дефинираат тој поим. Причината лежи во тоа што е тешко да се предвиде големината и тежината на штетата која може да настане од терористички напад. Но, сепак, Кротија Осигурување нагласува дека тероризмот како ризик не е предвиден во општите услови на компанијата, но, дава простор кај животното осигурување да се осигура како посебен услов, дополнително, по волја на осигуреникот, со што осигурувачот не е во обврска да ја исплати целосната сума на осигурување, туку само математичката резерва. Потоа, осигурителната компанија Алијанз Загреб, наведува дека во нивните полиси за осигурување на живот не постои можност за осигурување од терористички акт, но во делот на осигурување на имот, постои таква можност и најчесто клиенти се трговски центри, станбени и канцелариски објекти, аеродроми и слично. Оваа компанија се потпира на меѓународните практики за такво осигурување и на осигурителните услови според лондонскиот пазар.⁵¹

Кога сме кај лондонскиот пазар, се надоврзуваме споредбено-правно со оваа регулација во англосаксонското право. Имено, во САД и во Велика Британија, се применува т.н. *Terrorism Risk Insurance*, интернационална платформа на ОБСЕ. Така на пример, компанијата *Lockton*, ги опфаќа сите аспекти на војна, тероризам и политичко насилство во Лондон и на светскиот меѓународен пазар. Покриеноста на оваа компанија опфаќа: саботажа и тероризам, немири, штрајкови, граѓански немири, политичкото насилство, изградба на тероризмот, одговорност на трети страни и одговорност на вработените.⁵²

⁵¹ Види: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/iako-nije-uobicajeno-i-u-hrvatskoj-se-mozete-osigurati-od-rizika-terorizma-20151204> [Пристапено на 26 април 2017.]

⁵² Види: <http://www.lockton.com/war-terrorism> [Пристапено на 26 април 2017.]

Деловната политика на осигурителните компании во Република Македонија од перспектива на општите услови за осигурување

Проучувањето на општите услови на повеќе осигурителни компании нè наведува на констатацијата дека проширен е кругот на „исклучени ризици“ во смисла на ЗОО. Повикувајќи се на членот 1009, кој дозволува договорно исклучување на ризици, осигурителните компании ја прошируваат оваа листа. Но, овде се јавува определена спротиставеност, затоа што ЗОО предвидува таквите ризици да бидат исклучени согласно договорната волја на двете договорни страни, но, во пракса, знаеме дека осигурителните компании на еден начин ги наметнуваат своите општи услови како задолжителни, па осигурениците немаат доволно простор за изразување на својата волја во тој аспект.

Базирајќи се на практичната димензија на оваа проблематика, со фокус на бројните примери од практиката, а вклучувајќи ги пред сè исклучените ризици во рамките на општите услови во полисите за осигурување на осигурителните компании, може да се забележи дека постојат области кои покрај тоа што се повикуваат на исклучените ризици според ЗОО, имаат и други исклучени ризици кои се наброени во нивните општи и посебни услови. Ова состојба е последица на договорните основи за исклучување на конкретни ризици, како основ за ослободување од одговорност.

Така на пример, во Инсиг Осигурување, како исклучени ризици на полето на осигурувањето на превоз на стока влегуваат:

- *лоша намера или груба небрежност;*
- *располагање со стоката (ако испраќачот или примачот одбие да ја превземе стоката, а осигуреникот прифати сам да располага со истата осигурувачот не надоместува дел на штетата што ќе настане ода таа причина);*
- *спогодбено договорен рок за испорака, ако договорениот рок за превоз е пократок од вообичаениот за таква пратка, а штетата настанала како последица од неисполнување на договорениот рок;*
- *неисполнување на спогодбата за превоз;*
- *пречекорување на пропишаниот облик и тежина (габарит);*
- *плаќање на застарено барање;*
- *фиктивни кусоци;*
- *превоз на благородни метали;*
- *превоз на поштенски пратки;*

- *сопствен имот и предмети.*⁵³

За разлика од оваа компанија, Еуролинк Осигурување, во поглед на осигурувањето стоки во транспорт како исклучени ризици ги смета:

- *Лоша намера или груба небрежност од страна на осигуреникот*
- *Не постоење и недавање упатства за начинот на превозот од испраќачот и осигуреникот*
- *Користење несоодветни средства за превоз на дадената стока*
- *Не соодветно или неправилно пакување, товарење, редување и недоволно заштитени стоки во превозното средство*
- *Пропусти на осигуреникот - испраќачот или приемачот и неговите работници и лица кои работат по негов налог*
- *Пропуштање да се дадат јасни упатства на превозникот или возачот во врска со начинот на превозот што го бара дадената стока*
- *Непочитување на законските мерки при превоз на пратки кои го надминуваат пропишаниот габарит и тежина*
- *Неправилна и неточна декларација на стоката*
- *Штети од незапазен договорен рок за отпрема и прием на пратките*
- *Штети што ќе ги предизвика превозникот, а осигуреникот не го сочувал регресното право спрема него*
- *Штети од нуклеарна енергија и радијација*
- *Штети од војна и штрајк вклучително со тероризам.*⁵⁴

Во корелација со ова прашање се и „исклучените ризици“ на Магма осигурување во поглед на осигурувањето на стока во домашен транспорт. Тие експлицитно ги наведуваат следните исклучени ризици:

- *лоша намера, или груба небрежност направена од осигуреникот;*
- *непоставување по упатствата на осигурувачот и испраќачот;*
- *воени и полтички настани, како и штети и трошоци направени од штрајкувачи и терористи;*
- *вообичаена загуба поради природни својства или маани на стоките како што се: (испарување, рѓа, кало, нормално кршење на лесно кршливи стоки) освен ако посебно не се договори;*
- *превоз на пратки во несоодветни превозни средства или амбалажа;*
- *несоодветно или неправилно пакување, товарење или недоволно заштитени стоки товарени на превозното средство;*
- *пропусти на осигуреникот - испраќачот или приемачот, односно неговите работници или лица за кои што тие се одговорни;*

⁵³ Види: http://www.insig.com.mk/insurance5_1.html#, [пристапено на 12 Јуни, 2017].

⁵⁴ Види: http://www.eurolink.com.mk/page_cat_sub.asp?ID=33&mID=2&clD=12 [Пристапено на 4 април 2017.]

- пропуштање да се дадат изрични упатства на превозникот или возачот во врска со брзината на превозот која ја бара природното својство на стоката;
- непреземање посебни мерки во врска со превоз на предмети кои во јавниот превоз го пречекоруваат пропишаниот габарит, освен ако пречекорувањето на тежината или димензијата не се во непосредна врска со настанување на штетниот настан, покриен со осигурување;
- неправилна или неточна декларација на стоката;
- штети од незапазен договор, односно законски рок за испорака или прием на пратките;
- штети од нуклеарна енергија;
- штети предизвикани од одговорност на превозници кои му ги простил осигуреникот или од него овластени лица.⁵⁵

Исто така, како пример, може да се погледнат и исклучените ризици на Уника осигурување како извадок од општите услови за осигурување на лица од последици на несреќен случај (незгода), кои се сместени во член 10:

„Исклучени се сите обврски на осигурувачот ако несреќниот случај настанал:

1. Поради земјотрес;
2. Поради настан кој директно се припишува на војна, инвазија, чин на надворешниот непријател, воени движења или воените операции (без оглед дали е објавена војната или не), граѓанска војна, востание, буна или револуција;
3. При управување со воздушни летала од сите видови, пловни објекти, моторни и други возила без пропишана службена исправа која дава овластување на возачот за управување и возење со односниот вид и тип воздушно летало, пловен објект, моторно и друго возило. Одредбите од точката 3 од овој став нема да се применуваат во случај кога непоседувањето на пропишаната службена исправа немало влијание на настанувањето на несреќниот случај. Во смисла на овие услови се смета дека осигуреникот ја поседува пропишаната службена возачка исправа кога заради подготвување и полагање испит за добивање службена исправа - вози под непосреден надзор на службено овластен стручен инструктор.
4. Поради обид или извршување на самоубиство на осигуреникот од било кои причини.
5. Поради тоа што договорувачот на осигурувањето или корисникот намерно го предизвикал несреќниот случај, а ако се повеќе корисници исклучен е само оној корисник кој намерно го предизвикал несреќниот случај.
6. При договарање, обид или извршување на смислено кривично дело, како и при бегањето по таквото дејство и поради учество во тепачка.

⁵⁵Види:http://www.magma.mk/Produkti?pv=TransportnoOsiguruvanje_OsiguruvanjeNaStokaVoDomashe nTransport, [пристапено на 12 Јуни, 2017].

7. Поради постоење причинска врска на делувањето на наркотични средства, лекарства или алкохолизираната состојба на осигуреникот и настанувањето на несреќниот случај. Се смета дека осигуреникот е во алкохолизирана состојба ако се утврди присуство на алкохол во крвта повеќе од 10,8 мил. мола (0,5‰) кај возач, а кај останатите осигуреници повеќе од 21,6 мил. мола (1,00‰). (2) Договорот за осигурување е ништовен, ако во моментот на неговото склучување веќе настанал осигурениот случај, или бил во настанување или било извесно дека ќе настапи, или ако веќе тогаш престанала можноста да настапи, а уплатената премија се враќа на договорувачот, намалена за трошоците на осигурувачот⁵⁶.

Од практичен аспект особено привлекоа внимание воените судири во Република Македонија од 2001 година. Според условите за осигурување на Кјуби Македонија, како и во најголем број други полиси, полисата за колективно осигурување на вработените од последици на несреќен случај (незгода), не го покрива и загинувањето во војна, воени операции, во инвазии. Семејството на еден од загинатите, Т.С., во воените судири, поднесе барање за надомест до Кјуби Македонија, кои го одбиле истото со образложение дека смртта во воени судири не подлежи на осигурување.

Во образложението, меѓу другото била цитирана и одредбата од Општите услови на компанијата која гласи: „Исклучени се сите обврски на осигурувачот ако несреќниот случај настанал: поради настан кој директно се припишува на војна, инвазија, чин на надворешниот непријател, воени операции (без оглед дали е објавена војната или не), граѓанска војна, востание, буна, или револуција“. Со што барањето за исплата на осигурена сума од страна на оштетеното семејство, било одбиено како неосновано.⁵⁷

Неспорно е дека станува збор за ризик што и по сила на закон се третира како исклучен ризик. Прашањето е: Дали полисите треба да бидат издавани под истите услови и во случај кога станува збор за лица чија професија непосредно ги изложува на таквиот ризик?

⁵⁶ Види: http://www.uniqa.mk/repository/media_cnt/UNIQA-Macedonia/Opsti-20uslovi-20za-20osiguruvanje-20na-20lica-20od-20posledici-20na-20nezgoda_hcm0093586.pdf [Пристапено на 4 април 2017]

⁵⁷ Види: <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=4711&idg=1&idb=236&rubrika=Makedonija> [Пристапено на 4 април 2017.]

Анализирајќи ја содржината на општите или посебните услови за осигурување на имот или лица, што беа предмет на анализа, исклучително битно е да се истакне дека одредбите што содржат „исклучени ризици“ односно ограничување од осигурување претставуваат некомплетни, нејасни и неразбирливи одредби. Ако се спроведе компаративна анализа на сите наведени одредби, повеќе од сигурно е дека нејасноста на решенијата ќе предизвика негативни импликации како врз стопанството, така и врз потрошувачкиот сектор. Последиците во смисла на ЗОО се јасни и истите повлекуваат ништовност. Меѓутоа, во поширок контекст, тоа не ги решава проблемите кои произлегуваат од корпусот нејасни, непрецизни и двосмислени услови за работа на друштвата за ризици.

Заклучок

Како резултат на сè што е елаборирано во овој труд, и тоа во делот што се однесува на теоретските гледишта, законските решенија и практиката на деловното работење на друштвата за ризици, ни се чини со право констатираме дека договорите за осигурување се склучуваат под релативно нејасни, непрецизни и двосмислени услови за осигурување. На ваквата констатација првенствено нè упатува фактот што самата конструкција на решенијата од општите и посебните услови што ги имавме на располагање за истражувањето, беа конфузни и целосно неразбирливи за потребите на потрошувачкиот и бизнис секторот.

При анализата на „исклучените ризици“ кај општите и посебните услови за работење на осигурувачите, лесно можеше да се констатира термилошка недоследност со законските прописи, непрецизност и нејасност на решенијата, и максимално проширување на листите за исклучување на одговорноста за штета. Иако последното не е во спротивно со закон, одредени исклучоци што ги набројавме и во главниот текст се неразумни. Како дополнување, од анализата на одредбите, јасно може да се евидентираат „намерните“ или „ненамерните“ пропусти и нејаснотии во конструкцијата на одредбите, што негативно се рефлектираше врз интересите на осигурениците и нивните перцепции за осигурувањето како концепт.

По основ на ова, мислиме дека на кој било номотехнички соодветен начин, би требало да интервенира во делот на поединечните видови на осигурување, и истакнување на спецификите на секој од нив поединечно. Во оваа насока, со оглед на фактот што ЗОО *lex generalis* е беспрекорен во овој сегмент, можеби постои можност преку Законот за супервизија да се интервенира, односно од законски пропис со чисто статусен карактер, да се даде значење на одредени специфики за поединечните видови на осигурување што се елаборирани во негови рамки. Како предлог решение, можеби би било ефикасно доколку се зголемат или допрецизираат овластувањата на Агенцијата за супервизија во осигурувањето. Од друга страна, во делот на „исклучените ризици,“ се отвора прашањето до кој степен и обем осигурителните компании се повикуваат на решенијата од ЗОО? Како што може да се заклучи од самиот текст и од примерите кои беа наведени на неколкуте македонски осигурителни компании, осигурувачите имаат голем број на исклучени ризици кои не секогаш се во иста релација со законските одредби, тие ја користат својата положба која произлегува од атхезиозноста на овие договори, а осигурениците само пристапуваат кон нив.

Од елаборираните примери исто така може да се заклучи дека друштвата за ризици немаат цврста и унифицирана правна терминологија во набројувањето и објаснувањето на исклучените ризици, а тоа едноставно произлегува од неизедначената практика, што создава и забуна кај потенцијалните корисници на услугите на осигурувањето. Исто така, може да се заклучи дека кај осигурувањето на имот законодавецот определува „ослободување од обврска“ на осигурувачот, а кај осигурувањето на лица определува „исклучување на ризикот“. Сепак, треба да се земе во предвид дека и таквото ослободување од одговорност кај осигурувањето на имот претставува еден „исклучен ризик“ и дека и во двата случаи како последица се јавува ништовноста, поради фактот дека и покрај тоа што кај исклучените ризици имаме ослободување од обврска, сепак, намерното убиство и намерното причинување несреќен случај претставуваат еден вид на намера или измама која пак за последица ја има ништовноста, а која меѓу другото е поткрепена со кривично дело осигурителна измама согласно КЗ.

Во рамките на овој труд, покрај елаборирањето на овие прашања и изнаоѓање на конкретен одговор кој нè доведе до претходно наведениот заклучок, беше спомената и тезата за замавот на тероризмот во светски рамки. Со оглед на европската и светска законодавна литература, може да заклучиме дека е неопходно да постои можност за осигурување од тероризам, а дали истиот ќе биде условен со математички резерви или не, останува да се одлучи согласно деловната политика на компаниите, и дали истиот ќе се регулира на ист начин како и воените операции. Во поглед пак, на нив, може да се заклучи дека е оправдано компаниите да се повикуваат на исклучен ризик кога станува збор за смрт на лица или настанати штети од воени операции, затоа што истите може да имаат за последица енормен број на загинати лица или енормна штета. А, уште повеќе се оправдува исклучување на ризикот од војна, во колективните договори за осигурување на лицата кои се вработени во министерство за одбрана, министерство за внатрешни работи и слично, чија дејност е врзана со изложување на ваков ризик.

Токму поради бројните прашања и дилеми кои се јавуваат во пракса и кои беа предизвик за ова истражување, сметам дека е неопходно донесување на Закон за осигурување кој подробно ќе ги реши сите проблеми кои ги пројавува примената на овој институт, а сè со цел за целисходно остварување на договорот на осигурување и рамноправно задоволување на субјектите на осигурувањето.

БИБЛИОГРАФИЈА

Научни и стручни трудови, книги, статии и коментари на законски прописи:

1. Blagojević B. i Vrleta K., Komentar zakona o obligacionim odnosima. Savremena administracija, Beograd, 1983.
2. Karanikić Mirić M., Objektivna odgovornost za štetu, Beograd, 2013.
3. Kočovič J., Osiguranje, Beograd, 1999.
4. Kočovič J. i Šuljević P., Osiguranje, Beograd, 2002.
5. Lowry J. and Rawlings P., Insurance Law: Cases and Materials, London, 2004.
6. Milanović M., Sudska medicina, Beograd, 1947
7. Mishara K., Fundamentals of life insurance – Theories and applications, New Delhi, 2010.
8. Perović S., Obligaciono pravo, Beograd, 1980.
9. Šuljević P., Pravo osiguranja, Beograd, 2005.
10. Антић О., Облигационо право -седмо издање. Београд, 2012.
11. Баткоска Л., Методологија на научното истражување, Факултет за туризам и организациони науки, Охрид, 2005.
12. Бијелиќ М., Осигурање, Загреб, 1990.
13. Воган Е.Џ. и Воган Т.М., Основи на ризик и осигурување, Академски печат, Скопје, 2009.
14. Вучковиќ М., Облигационо право, Загреб, 1988.
15. Гавриловиќ Јовановиќ П., Меѓународно пословно финансирање, Економски факултет, Белград, 2001.
16. Галев Г. и Дабовиќ Анастасовска Ј., Облигационо право, ЦЕППЕ, Скопје, 2009.
17. Горенц В., Коментар на ЗОО. Загреб, 1998.
18. Истражување на тема: „Нечесни клаузули во општите услови за осигурување“, Правен факултет, УГД, 2015.
19. Јовановски Т., Економика на осигурување (Второ изменето и дополнето издание), Скопје, 2005.
20. Коевски Г., Тушевска Б. и Спасевски Д., Општите услови на работење и нечесните договорни одредби, Компаративни практики во однос на општите услови на работење и нечесните договорни одредби кај договорот за осигурување, Европско право бр.2/2013, 2013.
21. Лаборд Ж.П., Право на социјално осигурување, Академски печат, Скопје, 2011.
22. Маровиќ Б. и Миксишиќ Д., Осигурање и реосигурање, Нови Сад, 1996.
23. Маровиќ Б., Осигурање и реосигурање, Нови Сад, 1997.
24. Машиќ Н., Животно осигурање – основни принципи, Профил интернационал д.о.о., Загреб, 2008.
25. Милошевиќ Б., Вовед во осигурувањето, Охрид, 2006.

26. Милошевиќ Б., Животно и здравствено осигурување, Охрид, 2008.
27. Мураит Б., Облигационо право –књига прва, Бања Лука, 2007.
28. Нешкоска М., Осигурувањето во Р. Македонија – магистерски труд, Прилеп, 2012.
29. Николовски А. и Петрушева Н., Економика на осигурување, ФОН Универзитет, Скопје, 2011.
30. Николоски А., Осигурување и реосигурување, Скопје, 1997.
31. Огризович Д., Економска осигурања, Сарајево, 1985.
32. Правилник за минималните стандарди за пресметка на техничките резерви.
33. Прирачник за подготвување стручен испит за вршење осигурително брокерски работи, Агенција за супервизија на осигурување, Скопје, 2014.
34. Радишиќ Ј., Облигационо право-општи део, Правни факултет - Ниш, Ниш, 2014.
35. Списание за теорија и пракса во осигурувањето „Осигурување“, Правна рамка на системот за осигурување, Национално биро за осигурување, ISSN 1857-9671.
36. Тасиќ А. и Трифуновиќ Р., Осигурање и систем осигурања у Југославији, Београд, 1976.
37. Тушевска Гавриловиќ Б., Договорно право. Универзитет „Гоце Делчев“- Штип, 2016.
38. Фотов Р. и Фотова К., Осигурување, Универзитет „Гоце Делчев“-Економски факултет, Штип, 2014.
39. Чавдар К., Коментар на Закон за облигациони односи, Скопје, 2008.

Законски прописи:

1. Закон о obveznim odnosima (Narodni novine br.35/05 I 41/08).
2. Закон за облигационите односи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009, 161/2009 и 123/2013)
3. Закон за супервизија на осигурувањето (Сл. Весник на Р. Македонија, бр.30 од 29.02.2012 година).
4. Закон о облигационим односима ("Сл. Лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 57/89 и "Сл. Лист СРЈ" 31/93).
5. Кривичниот законик на Република Македонија, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015)
6. Преднацрт на Граѓански Законик на Р.Србија. Глава 46. Оддел 3, отсек 2, член 1476-1480.

Електронски извори:

1. <http://cro.mk/Upload/DocumentsDownload/5688-0523.pdf> ,[пристапено на 12 јуни 2017] .
2. <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=861> , [пристапено на 22 мај,2017]
3. http://www.eurolink.com.mk/page_cat_sub.asp?ID=33&mID=2&clD=12 ,[пристапено на 4 април 2017].
4. http://www.insig.com.mk/insurance5_1.html# [пристапено на 4 април 2017]
5. <http://www.lockton.com/war-terrorism> ,[пристапено на 4 април 2017].
6. http://www.magma.mk/Produkti?pv=TransportnoOsiguruvanje_OsiguruvanjeNaStokaVoDomashenTransport , [пристапено на 12 јуни 2017].
7. <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/United-Kingdom-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> ,[пристапено на 4 април 2017].
8. <http://www.triglav.mk/mk/edukacija/soosiguruvanje> , [пристапено на 13 јуни 2017].
9. http://www.uniqa.mk/repository/media_cnt/UNIQA-Macedonia/Opsti~20uslovi~20za~20osiguruvanje~20na~20lica~20od~20posledici~20na~20nezgoda_hcm0093586.pdf , [пристапено на 4 април 2017].
10. <http://www.winnerlife.mk/wp-content/uploads/2016/10/%D0%9E%D1%81%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%B2%D0%BE-%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%98-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BC%D1%80%D1%82-%D0%91%D0%B5%D0%B7-%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA.pdf> , [пристапено на 12 јуни, 2017].
11. <https://ub-madoc.bib.uni-mannheim.de/33274/>., [пристапено на 5 Мај, 2017 година].